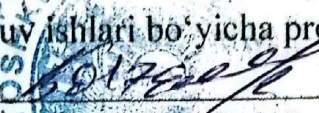

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
Toshkent davlat agrar universiteti
O'quv ishlari bo'yicha prorektor, professor
 S.G. Boboyev
2025 yil "04" 07
Ro'yxatga olindi: № BD- 60811500- 2.04
2025 yil "04" 07

QORAKO'L QO'YLAR SISTEMATIKA SI FANINING
O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	800000	- Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	810000	- Qishloq xo'jaligi
Ta'lim mutaxassisligi:	60811500	- Zootsiyeneriya (qorako'lchilik)

TOSHKENT – 2025

Fan/modul kodi QQSTB2504		O'quv yili 2025-2026	Semestr 5	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Tanlov		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Qorako'l qo'ylar sistematikasi	48	72	120	
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanning maqsadi – bakalavrlarga Qorako'l qo'ylar sistematikasining nazariy asoslarini, sistematikadagi asosiy tushunchalarini, taksonlarini va nomenklatura qoidalarini o'rgatish hamda ularni amaliyotda tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi – Qorako'l qo'ylar sistematikasining hayvonot dunyosidagi o'rni va ahamiyati, har xil turdagi Qorako'l va qo'ylarning evolyutsion kelib chiqishi davrida organlar sistemasining sistematik shakllanishi kabi bilimlarni o'rgatish.</p> <p>Fanni o'zlashtirish maqsadi:</p> <ul style="list-style-type: none">- qo'ylarning evolyutsion rivojlanish yo'llarini o'rganish;- qo'ylarni tasniflash tamoyillari va usullarini o'rganish;- tabiatda va laboratoriya sharoitida qo'ylarni aniqlash usullarini egallash <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. Kirish. Fanning maqsad va vazifalari</p> <p>Qorako'l qo'ylar sistematikasi, Qorako'l qo'ylar taksonomiya deb ham ataladi, zoologiyaning hayvonlarga ilmiy nomlar berish, ularning turlarini tavsiflash va ikkinchisini o'zaro bog'liq (evolyutsion) munosabatlarga asoslangan holda tabiiy guruhlariga taqsimlash (tasniflash) bilan shug'ullanuvchi bo'limdir. "Sistematika" va "taksonomiya" atamaları ko'pincha bir-birining o'rnida ishlatiladi, ammo ularni farqlash hali ham foydalidir.</p> <p>2-mavzu. Klassifikatsiyasini tarixi</p> <p>Tasniflash asoslarini "g'oyalar" ta'limotini yaratgan yunon faylasufi Platon qo'ygan deb hisoblash mumkin. Aflotunning shogirdlaridan biri Aristotel hayvonlarni o'ziga xos xususiyatlar to'plamida mujassamlangan u yoki bu "g'oya" ga muvofiqligi asosida guruhlariga taqsimlashga harakat qildi.</p> <p>3-mavzu. Qorako'l qo'yning biologik xususiyatlari</p>				

Qo'ylarning kelib chiqishi, xonakilashtirish markazlari. Qo'ylarning morfofiziologik va maxsuldor biologik xususiyatlari. O'sish va rivojlanish. Konstitutsiya, eksterer. Bozor iqtisodi va tarmoqni industrilashtirish sharoitida qo'y konstitutsiyalarining o'sib borayotgan ahamiyati. Mustaqil konstitutsiyali qo'ylarni ko'paytirishga ta'sir etuvchi omillar. Qo'ylarni o'sishi va rivojlanishi, konstitutsiya va ekstererni o'rganish va nazorat qilish usullari.

4-mavzu. Qo'ylarning asosiy belgilari

Agar geografik izolyatorlar yetarlicha aniq morfologik, xulq-atvor yoki boshqa farqlarni ishlab chiqqan bo'lsa va asl turdagi populyatsiyalar bilan aloqa qilmasdan izolyatsiyada yashashni davom ettiradi.

5-mavzu. Qorako'l qo'ylarini tiplari, ularni tabaqalanishi, ekologik va geografik xillari (cho'l, yarim cho'l, Tog' va tog' oldi) va ularni tavsifi

Turli tusdagi (rang) qorako'l qo'ylarini zavod tiplari (qorako'l, nurota, konimex, ulus, forish, qizil-qum, qoraqalpoq, surxondaryo, talas, zadaryo, g'uzor, bobotog', talimarjon, nishon va h.k).ekologik,geografik xillari va ularni tafsifi.

6-mavzu. Qo'yning sifat va miqdoriy belgilari to'g'risida tushuncha va ularning nasldan-naslga berilish qonuniyatlarini o'rganish usullari

Qo'ylar seleksiyasining nazariy asoslari, seleksiya usullari, sifatii va miqdoriy belgilar to'g'risida tushuncha va ularning nasldan-naslga berilishi, korrelyatsiya, regressiya irsiylanish va takrorlanish koeffitsientlari, tanlash va saralash xillari va usullari. Korrelyatsiya, regressiya, irsiylanish va takrorlanish koeffitsientlarini Qo'ylar mahsulotlari hisobida o'rganishning ilmiy asoslari.

7-mavzu. Qo'ylarning xo'jalikka foydali belgilarining populyatsion genetik ko'rsatkichlarini ilmiy asosda baholash

Populyatsiyada tanlashning samaradorligi. Keng miqyosli seleksiyaning populyatsiyalar genetikasidagi ahamiyati. Populyatsiya tarkibida tanlash, mutatsiya va migratsiya tasirining ilmiy asoslari. Qo'ylar populyatsiyalarining genofondi va ularning genetik o'zgarishlarini ilmiy asoslash.

8-mavzu. Zot strukturalari, genofondni saqlash, takomillashtirish

Zot strukturalarini takomillashtirishning samarali, genofondni saqlash ahamiyati, maqsad va vazifalari

9-mavzu. Mayin junli qo'y zotlari

Mayin junli qo'ychilikning qisqacha tarixi. Mayin junli qo'y junli qo'y zotlarini yaratishda mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlari olimlarining roli. Mayin junli qo'ychilikdagi jun, jun-go'sht, go'sht-jun yo'nalishidagi qo'y zotlarini o'rganish

10-mavzu. Yarim mayin junli qo'yzotlari

Yarim mayin junli qo'ychilikning qisqacha ta'rifi, uning tarmoqni

intensiflashtirishdagi ahamiyati. Yarim mayin junli qo'ychilikning yo'nalishlari, uzun va qisqa junli go'sht-jun, jun-go'sht qo'y zotlarini o'rganish

11-mavzu. Yarim dag'al junli qo'y zotlari

Yaratishlarning qisqacha tarixi. Yarim dag'al junli qo'ychilikning asosiy yo'nalishlari: go'sht-yog'-jun, go'sht-jun-sut zot guruhlarini o'rganish

12-mavzu. Dag'al junli qo'y zotlari

Dag'al junli qo'ychilikdagi yo'nalishlar: barra teri, po'stinbop teri, go'sht-jun, go'sht-jun-sut, go'sht-yog' yo'nalishli qo'y zotlari

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Dunyo qorako'l qo'ylar sistematikasi faunasi
2. Qoraqo'lchilik va xalq xo'jaligida ahamiyati
3. Qorako'l qo'ylar zotining strukturasi
4. Qorako'l qo'ylar yoshini aniqlash
5. Buxoro zot sur tipi – turi, taksonomiya, ekologiya, vakillari
6. Surxondaryo zot sur tipi– turi, taksonomiya, ekologiya, vakillari
7. Qoraqalpoq zot sur tipi– turi, taksonomiya, ekologiya, vakillari
8. Uy qo'ylari: Muflonlar - zotlar, taksonomiya, ekologiya, vakillari
9. Uy qo'ylari: Uriallar - zotlar, taksonomiya, ekologiya, vakillari
10. Uy qo'ylari: Arxarlar- zotlar, taksonomiya, ekologiya, vakillari
11. Uy qo'ylari: Dala qo'ylari - taksonomiya, ekologiya, vakillari
12. Uy qo'ylari: Katta shoxli qo'ylar - taksonomiya, ekologiya, vakillari

Amaliy a mashg'ulotlar multimedia kurulumalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashqulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar ko'llanilishi maksadgamuvofik.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Signallar va ularning turlari.
2. O'zbekistonda Qorako'l qo'ylarini yetishtirishning hozirgi xolati va rivojlanish istiqbollari
3. Dunyoda Qorako'l qo'ylarning hozirgi xolati
4. Xulq-atvorni gormonal va neytral tartibga solishning o'zaro ta'siri
5. Qorako'l qo'ylarning iqtisodiy va biologik xususiyatlari va ularni boqish va saqlashda foydalanish
6. Qorako'l qo'ylarning tashqi ko'rinishi, uning bahosi va kamchiliklari

7. Qorako'l qo'ylarning Konstitutsiyasining turlari va ularning qisqacha tavsifi
8. Jun tolalarning turlari, ularning morfologik va gistologik tuzilishi
9. Jun tolalarning shakllanishi
10. Turli guruhlar va turlarning qo'y junining xususiyatlari
11. Turli xil mahsuldorlik yo'nalishidagi echkilarning tashqi xususiyatlari
12. Jun kamchiliklari va nuqsonlari
13. Junning asosiy fizik-mexanik xususiyatlari
14. Tonin, junning uzunligi mustahkamligi
15. Junning fizik-mexanik xususiyatlari
16. Qorako'l zoti, yaratilish tarixi, tashqi samarali va biologik xususiyatlari
17. Qo'ylarni individual bonitirovka qilish
18. Bonitirovka qilish sinflarning tamoyillari va xususiyatlari
19. Qorako'l qo'ylarida individual tanlash
20. Qo'y ishlab chiqaruvchilarni juftlashishga tayyorlash
21. Feromonlar, feromonlarning tasnifi

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3. VI. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiya)

- Qorako'l qo'ylarsistematikasi fanini mukammal bilishlari, hayvonot olamining bir qismi bo'lgan qo'ylarning xilma – xilligi, tuzilishi, hayot kechirishi, tarqalishi va ko'payishi, qo'ylarning bir-biridan farqi to'g'risida - *tasavvurga ega bo'lishi; (bilim)*

- qo'ylarning zamonaviy va qirilib ketgan turlarini aniqlashni;
 - qo'ylarning sistematik tuzilishi va turli tumanligini;
 - alohida va barcha turlarini o'zaro bog'liqligini;
 - qo'ylarning tabiiy sistematikasini bilishi;
 - fanning evolyusion xarakterda ekanligini tushunishi;
 - qo'ylarning hozirgi va qirilib ketgan turlarini aniqlashni;
 - turlarning o'zgaruvchanligi va tur hosil bo'lish omillarini;
 - qo'ylarning o'zaro qarindoshlik asosida bog'liqliklarini;
 - Qorako'l qo'ylar sistematikasi fanining hayvonat dunyosini o'rganishdagi urnini;
 - qo'ylar sinfi vakillarining filogenetik bog'liqlik qonuniylarini;
 - filogenetik faktorlarning bir-biri bilan bog'liqligini;
 - qo'ysimonlarning morfologik, fiziologik va anatomik jihatdan bog'liqligini
- bilishi va ulardan foydalana olishi; (ko'nikma)***
- magistrlar bilimini chuqurlashtirish uchun ilmiy adabiyotlardan foydalana olishi;

	- turli sistematik guruhlarga xos baliqlarning rivojlanish bosqichlarining turli – tumanligi va ularni o'rganishda qo'llaniladigan biologik va zoologik mutaxassislikka oid zamonaviy tadqiqot uslublarini bilish va ulardan foydalana olish <i>ko'nikmalariga ega kerak. (malaka)</i>
4.	VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • laboratoriya ishlari; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalardini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, i yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Gaziev A. Qorako'l qo'ylarini urchitishning ekologo – genetik va etologik asoslari. / Monografiya / A.Gaziev, A.X.Xatamov; Namangan: "Usmon Nosir media", 2022. – 244 b. 2. Афанасьева А.И., Буц Н.Ю., Рядинская Н.И., Катаманов С.Г., Максимов В.И. Биологические особенности овец: учебное пособие / под ред. проф. В.И. Максимова. – Барнаул: РИО Алтайского ГАУ, 2015. – 187 с., ил. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoev Fayzullaev S.S. SH.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 56 b. 2. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 47 b. 3. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 485 b. 4. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 103 b. 5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami.

2017 y., 6-son, 70-modda

6. Xatamov A.X. Adir sharoitida qorako'l qo'ylarining etologiyasi, biologiyasi va mahsuldorligi. / Monografiya / A.X.Xatamov. – Toshkent: OOO Zamin-nashir, 2021. – 126 b.

7. Омбоев А.М. Каракулеводство с основами смушководения: учебник для вузов / А.М. Омбоев, Ю.А. Юлдашев, Т.К. Кансеитов. – 2-е изд., стер. – Санкт-Петербург : Ленъ, 2022. – 264 с.

Axborot manbaalari

1. www.Ziyo.net.

2. <http://www//uralrti.ru>.

3. <http://www.nlr.ru/>;

4. <https://litres.uz/book/a-i-erohin/osnovy-karakulevodstva-68055679/>

5. <https://knigi-fermeru.ru/tehnologija-proizvodstva-produkcii-ovcevodstva-kolosov-ju-a.html>.

6. www.zzr.ru

7. www.agronews.ru

8. www.apk-inform.com/animalstat

9. <https://jahnresearchgroup.webhosting.cals.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/223/2019/01/Animal-Science-Syllabus.pdf>

10. <https://jahnresearchgroup.webhosting.cals.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/223/2019/01/Animal-Science-Syllabus.pdf>

11. [tps://animalsciences.rutgers.edu/undergraduate/courses/docs/SYL11067330.pdf](https://animalsciences.rutgers.edu/undergraduate/courses/docs/SYL11067330.pdf)

7. Fanning o'quv dasturi Toshkent davlat agrar universiteti Ilmiy Kengashining 2021 yil "04" 07 dagi 13 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

8. Fan/modul uchun ma'sular:

U.N. Asrayev – TDAU "Umumiy zootexniya va veterinariya" kafedrasida katta o'qituvchi

R.A.Troyanovskaya – TDAU "Umumiy zootexniya va veterinariya" kafedrasida assistenti.

A.S.Normuxamedov - TDAU "Umumiy zootexniya va veterinariya" kafedrasida assistenti.

9. Taqrizchilar:

S.Sh.Isamuxamedov – TDAU "Umumiy zootexniya va veterinariya" kafedrasida dotsenti, biologiya fanlari nomzodi;

Ashirov B.M. – O'zbekiston qishloq xo'jalik vazirlikda etakchi xodim, k.x.f.d.

Mazkur o'quv dasturi dunyoning e'tirof etilgan Xalqaro QS va THE reytinglarida nifuzli TOP-300 talikka kirgan quyidagi oliy ta'lim tashkilotlarining ta'lim dasturlari asosida ishlab chiqilgan.

№	OTM nomi	QS	THE	Top-300 dasturi kiritilgan qushimchalar.	ta'lim asosida	Mazkur dasturdagi mavzu nomi	Havolalar
Ma'ruza mashg'ulotlari							
1.	University of Hawai'i	546	251	The purpose, function, and relationship of sheep breeding and its genetic basis to other disciplines (Qo'ylar seleksiyasi va uning genetik asoslari fanining maqsadi, vazifasi va boshqa fanlar bilan aloqasi)		1 - mavzu. Qo'ylar seleksiyasi va uning genetik asoslari fanining maqsadi, vazifasi va boshqa fanlar bilan aloqasi	https://jahnresearchgroup.webhosting.cals.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/223/2019/01/Animal-Science-Syllabus.pdf
2.	University of Wisconsin	110	53	Understanding the qualitative and quantitative characteristics of sheep and methods for studying the laws of their transmission from generation to generation. Qo'yning sifat va miqdoriy belgilari to'g'risida tushuncha va ularning nasldan-naslga berilish qonuniyatlarini o'rganish usullari.		7 - mavzu. Qo'yning sifat va miqdoriy belgilari to'g'risida tushuncha va ularning nasldan-naslga berilish qonuniyatlarini o'rganish usullari.	https://jahnresearchgroup.webhosting.cals.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/223/2019/01/Animal-Science-Syllabus.pdf
3	Rutgers University–New Brunswick	267	131	Scientific assessment of population genetic indicators of sheep's productive traits. (Qo'ylarning xo'jalikka foydali belgilarining populyatsion genetik ko'rsatkichlarini ilmiy asosda baholash.)		12-mavzu. Qo'ylarning xo'jalikka foydali belgilarining populyatsion genetik ko'rsatkichlarini ilmiy asosda baholash.	https://animalsciences.rutgers.edu/undergraduate/courses/docs/SYL11067330.pdf?utm